

Store penger for små bøker

En steinhard budkrig mellom flere forlag endte med at Penguin-underbruket Michael Joseph landet prosjektet for et forskudd på 400 000 pund, melder britisk presse. Hvilket storverk det handler om? Ehh... Pippa Middletons *Guide to Party Planning*. The Independents John Walsh kommenterer, temmelig oppgitt, at det ikke er litterære kvaliteter forlagene ivrigst slåss om, men såkalte *Sudden Fame Cash-In Books*, «en undermåls sjanger med enda mindre verdighet enn kjendisbiografien», gitt ut så raskt som mulig før kjendisen er glemt igjen. *Ouch*.

Knausgård inspirerer til sivilisasjonskritikk

Dagens Nyheter's Jonas Thente har lest Karl Ove Knausgård og skriver at opplevelsen har fått ham til å se på svensk litteratur med nye øyne: «Ett av de teman som Karl Ove Knausgård tar opp i avslutande delen av romanprosjektet *Min kamp*, är hur alla irrationella sidor av människan placeras i en perifer privat och oförarglig sfär. Den nordeuropeiska religionen har gått den

vägen, liksom mytologin och konsten.» Hvordan passer den svenske litteraturen inn i dette skremmebildet? Perfekt, for svensk litteratur er som en trivelig kirkekaffe, mener Thente: Munner snurpes hvis noen sier noe ubehagelig. I stedet handler svenske romaner heller om «konsumtion, klassresor, selvoppfyllelse och annat som kvittar stjärnorna lika».

Den norrønne kosmopolitt

Med tre utgivelser samme uke er Cornelius Jakhelln selvskreven til spalten med denne stor-slagne vignetten Ukens navn.

– **Jeg merker jeg grynter litt når kunstnere opererer under mange navn, enten det er hip-hopere, metallmusikere eller poeter. Denne uken kommer du i tre utgaver. Hvorfor?**

– Det er bare to, det er Cornelius som utgir både *Raseri*-boken og diktsamlingen *Kosmopolis*. Og så er det *Sturmgeist* som lanserer en video.

– **Morgenbladets lesere vil kjenne *Sturmgeist* fra artikkelen du skrev her sist i juli: *Æren og Demokratiet*.**

– Artikkelen omhandler noe av det jeg tar opp i Boken *Raseri En hvitings forsøk på en selvbiografi*. Hovedtanken er å ta raseriet ut, og helst gjennom kunst. *Sturmgeist* er mitt bandnavn og etter 2007, da *Sturmgeist* ble dratt inn i skolemassakren i Finland, fant jeg ut at det ikke var et bandnavn lenger. *Sturmgeist* er blitt en litterær karakter som jeg ønsker å fiksjonalisere ut av livet mitt. *Sturmgeist* står for nattsiden av livet mitt, den tyske begeistring, blant annet.

– **Diktsamlingen, som jeg har blitt sittende med mye lengre enn tiden tillater, heter *Kosmopolis*. Dikt fra den norrønne diaspora. Skal det forstås dit hen at den som identifiserer seg med det norrønne må i landflyktighet?**

– Da jeg besøkte Israel ble det norrønne prosjektet mitt tydeligere. I Israel har de jo gjenreist et historisk språk, hebraisk, som snakkes av millioner. De bærer alle på en utopisk lengsel etter en hjemstavns – hvorvidt dette er Israel eller ikke er en diskusjon som ingen ende vil ta. Selv har jeg bodd mest i utlandet de siste tolv årene og har kjent en lengsel etter noe hjemlig.

– **Du blir ikke snarere globalisert i hodet etter så lang tid utenlands?**

– Dette norske som jeg nå

UKENS NAVN

**CORNELIUS JAKHELLN
UTGIR DENNE UKEN DIKTSAMLINGEN
KOSMOPOLIS SAMT BOKEN RASERI. EN
HVITINGS FORSØK PÅ EN
SELVBIOSOFI. DESSUTEN
HAR HAN PREMIERE PÅ VI-**

forsøker å formulere en utopisk variant av er alt jeg hadde lyst til å komme bort fra. Da jeg dro til Frankrike ville jeg bli fransk statsborger og var ganske globalisert i hodet. Den norrønne lengselen i prosjektet hadde aldri kommet om jeg hadde blitt boende i Norge. Den er et produkt av det kosmopolitiske.

– **Boken inneholder en sekvens med nid-dikt om Kristiansand. Du godtar ikke hjembyens danskhet? Er den ikke «ekte», eller hva?**

– Ekte? Ekte har ikke vært i mine tanker. Som radikal fritenker har jeg aldri klart å ta den sørlandske konservatismen alvorlig. Så byen for meg er byen som skapt for satire. Men det er også en kjærlighet i dette, nederst.

– **Kan det hende at du som lyriker blir forbilde for nasjonalistisk ungdom, slik du som svartmetall-musiker ble for drapsmannen i Finland?**

– Man står alltid i fare for å bli kapret. Bandet mitt ble kapret i Finland. Boken *Raseri* er en selvransakelse og jeg konkluderer med at prosjektet mitt, kunstnerskapet, er nødvendig og essensielt.

– **Også denne *Sturmgeist*?**

– *Sturmgeist* var et germansk prosjekt, men med glimt i øyet. Det glimtet ble litt borte. Etter Finland og etter sommeren i Norge.

HÅKON GUNDERSEN

Les anmeldelse av *Raseri* side 50.

En type bok Norge

Sykdom som litteratur løfter frem diskusjoner som kan utfordre oss alle.

I boken *Sykdom som litteratur* ønsker idéhistoriker Hilde Bondevik og professor i allmenn litteraturvitenskap Knut Stene-Johansen å «gripe de mønstre og nettverk av betydning som dannes når sykdom gestaltes litterært», og å «bidra til en utvidelse av det vi i generelle termer kan kalle en allmenmedisinsk forståelse av sykdom».

Trengs det? Å, ja. Det er nesten forbløffende i hvilken grad dette er et pionerverk. *Sykdom* er en av livets absolutt sikreste ingredienser, men likevel ikke et velbrukt litterært tema. Og det er skrevet lite om og i skjæringspunktet mellom litteratur og sykdom, selv om flere bøker om egne livstruende sykdommer og om nærstående sykdommer og død de siste par årene kanskje viser til en større interesse for å takle sykdom med ord – riktig nok i form av en bekjennende og spørrende minneprosa.

Sykdomstekst. Boktittelen er tvetydig: «*Sykdom som litteratur*» kan selvsagt peke på at sykdom er blitt tematisert i litteraturen, men i tillegg er et sykdomsforløp i seg selv et narrativ, en kronike, ordet «journal» er talende, likeledes ordet «sykdomshistorie»: En historie er og blir også en fortelling.

Som kunsten har sykdommer tegn som kan tydes. Symptomer på underliggende lidelser er gjerne forvirrende og mangetydige og må tolkes like nøye som en hvilken som helst tekst. Slik et litterært verk kan operere med flere narrativer og fortelleren kan gi bilder av handlingen som står i motstrid til det lesere opplever at teksten faktisk sier, kan en pasient ha en helt annen fortelling om sin sykdom enn den legen finner ved klinisk undersøkelse.

Selv mord. Etter sitt innledende essay går Bondevik og Stene-Johansen løs på 13 diagnoser. Pest, influensa, lepra, syfilis, tuberkulose, aids, epilepsi, kreft, hjertet, anoreksi, hysteri, depresjon og til slutt «*Selv mord som litterært kasus*».

Man kan stusse over det siste

kapittelet, og forfatterne understreker at det kan leses relativt fritt i forhold til de andre. Selvsagt skiller selvmordet seg ut på flere vis, blant annet ved allerede å være et av de helt store litterære temaene. Men likevel er tilknytningen tett nok til at det føles naturlig at boken også har med selvmordet, som jo ikke minst for Albert Camus var det ene eksistensielle spørsmålet, det eneste alvorlige filosofiske problem.

Kropp og psyke. Men hva med sykdom, hva har den for slags filosofisk betydning? Forfatterne stiller seg bak en innlemmelse av det syke i det eksistensielle feltet når de i innledningen gjengir sin kollega Drude von der Fehrs konklusjon: «Enhver pasient må takle den menneskelige situasjon i eksistensiell forstand.» Men er det sant? Det er i hvert fall interessant.

Svaret kommer til en viss grad an på sykdommens art og alvor. En forskjell og en pest stiller ikke pasienten overfor akkurat de samme spørsmålene. Samtidig kan det sies at alle den sykes spørsmål er på en og samme glideskala og altså likevel forbundet tross alt.

Sykdommer er forskjellige i måten de opptrer på og i hva de gjør med kroppen, men for Bondevik og Stene-Johansen er det vel så viktig å se på hva de gjør med psyken. Både den enkeltes – og den kollektive. Forskjellige sykdommer har forskjellige og mangesidige konnotasjoner og konsekvenser, som også har forandret seg over tid og i forskjellige sammenhenger.

Bredt spenn. Å ha pest som første diagnose er et vellykket grep som umiddelbart fastslår sykdommers makt over oss, deres potensial til totalt å dominere liv og hele kulturer. Forfatterne arbeider med «alt» – det spenner fra Petrarca's hjelpeløse tap av Laura via Monty Pythons fantastiske sketsj om pestens følelsesmessige avstumpning, «Bring out your dead», og til Camus' roman *Pesten* med dens mangefasetterte syn på hva som kan gjøres når katastrofen rammer og hvem som faktisk vil gjøre noe. I tillegg finner Bondevik og Stene-Johansen også rikt materiale i billedkunst og teater, hos så forskjellige kunstnere som Theodor Kittelsen og Antonin Artaud.

Man kan si at forfatterne angriper

ANMELDELSE

HILDE BONDEVIK OG KNUT STENE-JOHANSEN

Sykdom som litteratur. 13 utvalgte diagnoser

411 sider. Unipub. 2011

Knausgård er mer kildekritisk til Hitlers biografi enn sin egen.

SIDE 48

Zeitgeist 2011: Vagant

Få har like ambisiøst forsøkt å sette ord på året 2011 som Pål Norheim i en artikkel om «Zeitgeist 2011» i siste nummer av Vagant. Tidsånden løper i Norheims versjon gjennom så vel den arabiske våren som høyre-radikale konspirasjonsfantasier. Fellesnevneren for årets viktigste hendelser, med et mulig unntak for vårens bryllup mellom prins William og Kate Middleton, er «den globale mistroen til den politiske og økonomiske orden og de institusjoner som opprettholder den». I en annen vesentlig artikkel begår Jonas

Bals en kritisk revurdering av kunstens, de intellektuelles og de venstre-radikales syn på sosialdemokratiet i lys av 22. juli. Bals trekker en linje fra kunstens typiske

100 ting

Interessert i en kjapp verdenshistorie, og i ting? Da kan den ferske boken *A History of the World in 100 Objects* være noe for deg. Forfattet av Neil MacGregor, tidligere direktør i Englands nasjonalgalleri i London. Kunsthistorien er altså utgangspunktet for den historiske tingjakten, og eldste objekt er et par millioner år gammelt. Tingene er ment å illustrere så mange sider av menneskets historiske livsopplevelse som mulig. En gylden lama er for eksempel startskuddet for sekvensene om

skulle hatt mye mer av

Litterær diagnose: Leger kan ta det rolig, dette er intet kampskrift fra skolemedisinfiender som vil erstatte medisin med varme ord og vakker kunst eller diagnoser med ilter synsing. Foto: Scanpix

pesten med et bredt arsenal av humaniora. For det kan synes å være svært langt fra Camus til Artaud, som visualiserer sitt Grusomhetens Teater som en pest i seg selv: «Rammen for bruken av sykdom som metafor sprenges behørig i Artauds tanker om teateret, det er pestens opprørende vesen som skal iscenesettes,» kommenterer forfatterne, og det er vel kanskje ikke veldig overraskende at en teaterideolog tenker dramatisk.

I fortsettelsen ønsker Artaud at teateret, som pesten, åpner og frigjør potensialer og hevder at «dersom disse og kreftene bak dem er mørke, er det ikke pestens, men livets skyld». Camus ville neppe hevdet noe annet.

Heddass hysteri. Teateret får stå sentralt i flere av kapitlene, særlig bruker

forfatterne Henrik Ibsens *Gengangere* i kapitlet om syfilis og *Hedda Gabler* i kapitlet om hysteri. Begge ganger har de en strategi som bidrar til å gjøre boken lesverdig og interessant. I stedet for å spørre for Gud vet hvilken gang om syfilis faktisk er arvelig, presenterer Bondevik og Stene-Johansen Ibsens arbeid med syfilisproblematikken i et mye bredere perspektiv, som virkelig får frem hvor virtuost gamle Alvings og Osvalds sykdom benyttes i stykket.

Tilsvarende med *Hedda Gabler*: Ved å gå gjennom Ibsens notater viser forfatterne at dikterens plassering av faktorer for hysteri i Heddass liv er både moderne og ytterst velvalgte. Samtidig påpeker de at Bjørnsons hysteristykke *Over ævne* snarere peker tilbake til Charcot enn fremover mot Freud.

Litteraturens begrensninger. Flere av kapitlene i *Sykdom som litteratur* gir sterke innblikk i de mange, mange strategier mennesker har for å takle sykdom. Mest hjerteskjærende er kanskje noe av det stoffet forfatterne refererer i kapitlet om aids, hentet fra 1980-tallet, da hiv-infeksjon fortsatt var en dødsdom. David Feinbergs setning «I will never die, because I am already dead», fra romanen *Eighty-Sixed*, vitner om at døden er noe helt annet i rollen som et «når» enn som et «hvis».

Kløktig går forfatterne videre til å spørre om man faktisk kan forestille seg sin død. De peker på at Freud mener nei, mens Heideggers «Væren-overfor-døden» nok signaliserer et mindre bastant svar. Men Bondevik og Stene-Johansen gir seg ikke med det. De går tilbake

til en medisinsk gjengivelse av hiv-infeksjonens utvikling til full aids, før de igjen beveger seg til aidsens innvirkning på moralen, utstøtelsen av homofile og forslagene om stigmatisering (bokstavelig talt fysisk merking!) av hiv-smittede.

Aids ble ganske riktig karakterisert som en pest for 25 år siden, og – *surprise, surprise* – som med pest trådte mekanismene for utstøting og stigmatisering uhyre raskt i kraft, de lå latent i samfunnet, og kom ikke fra aids, men ble aktualisert og realisert av sykdommen, så Artaud får nok rett igjen.

Avslutningsvis i dette kapitlet dykker Bondevik og Stene-Johansen ned i et paradoks: De tidlige aids-tekstene handlet, slik situasjonen nå en gang var medisinsk, om å dø. Men ingen kan beskrive sin egen død i preteritum eller presens, derfor illustrerer aids-litteraturen faktisk selve litteraturens begrensninger overhodet.

Berikende vekselspill. Er det noe som savnes? Tja, det er riktigere å si at forfatterne har rett når de påpeker at dette er en start. Temaet er enormt stort når man begynner å gå det nærmere etter i sømmene. Og det bør man absolutt gjøre. Flere av forfatterne diskusjoner burde utfordre oss alle, som når de kommer inn på de nye utmattelsesykdommene og samtidig ser tilbake mot det forrige århundreskiftets «nevrasteni» og lignende. Med myk tvang får forfatterne leseren til å tenke og spørre: Er sykdommene de samme, er det bare vi som har forandret oss? *What's in a name?*

Sykdom som litteratur er en type bok Norge burde ha mye mer av. Den er ikke Douglas Hofstadters *Gödel, Escher, Bach*, akkurat, men den går på et vis i samme retning, et vekselspill mellom humaniora og andre fagfelt som beriker begge.

Ydmyke. Leger kan ta det relativt rolig, dette er intet kampskrift fra skolemedisinfiender som vil erstatte medisin med varme ord og vakker kunst eller diagnoser med ilter synsing. Boken tramper ikke dundrende inn på slagfeltet, forfatterne velger en mye mer ydmyk holdning som tillater mange tolkninger, mange innspill, slik et pionerverk bør hvis det vil åpne dører heller enn å vokte dem.